

Ομιλία στο Πρώτο Συνέδριο Κυπριακών Βιβλιοθηκών
«Ο Ρόλος της Βιβλιοθήκης στον 21ον Αιώνα»

2 Νοεμβρίου 2001

Κατερίνα Χατζοπούλου,
Ειδικός Σύμβουλος Υφυπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

Δημόσιες Βιβλιοθήκες : Εμπειρία συνεργασιών στην Ελλάδα

Οι ελληνικές Βιβλιοθήκες βιώνουν τα τελευταία χρόνια ραγδαίους ρυθμούς συγκέντρωσης και ανανέωσης της γνώσης σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που η Πληροφορική και οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν στη διακίνηση της πληροφόρησης. Η κοινωνία της πληροφορίας ή η κοινωνία της γνώσης, ή όπως άλλοι λένε, η μεταβιομηχανική κοινωνία, διαμορφώνει νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επηρεάζουν καθοριστικά την εξέλιξη των βιβλιοθηκών σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Στο πλαίσιο της νέας αυτής τάξης πραγμάτων, η συνεργασία μεταξύ των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών πληροφόρησης γίνεται απαραίτητος όρος επιβίωσής τους. Με τη σειρά τους οι συνεργασίες μεταξύ των βιβλιοθηκών, παίρνουν νέα διάσταση ειδικότερα σε μια περίοδο που το μέλλον και η εξέλιξή τους συνδυάζεται με λύσεις που εξασφαλίζουν τη σωστή λειτουργία τους και τη δυνατότητά τους να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις για σωστή και γρήγορη πληροφόρηση.

Η παράμετρος αυτή αποτελεί τον κύριο άξονα γύρω από τον οποίο δομείται η εισήγηση που ακολουθεί και αφορά στην ανάπτυξη συνεργασιών κυρίως μεταξύ των ελληνικών δημοσίων βιβλιοθηκών.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι συνεργασίες μεταξύ των βιβλιοθηκών παίζουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της όσο το δυνατόν ευρύτερης πληροφόρησης και κατ' επέκταση στην υποστήριξη της έρευνας. Συνεπώς η ανάπτυξη συνεργασιών για καλύτερες υπηρεσίες προς τους χρήστες αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για τη συνεχή αναβάθμιση των υπηρεσιών που παρέχει η βιβλιοθήκη και για τη βιώσιμη ανάπτυξή της.

Παγκοσμιοποίηση της γνώσης και δημόσιες βιβλιοθήκες

Σε διεθνείς συσκέψεις που πραγματοποιήθηκαν πρόσφατα, όπως το Μάιο και τον Οκτώβριο του 2000 στη Λισσαβόνα, εστίασαν τον προβληματισμό τους και έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη μελλοντική εξέλιξη των δημοσίων βιβλιοθηκών σε συνδυασμό με τη χρήση των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου.

Οι εισηγήσεις αλλά και οι τοποθετήσεις εκπροσώπων από ευρωπαϊκές χώρες και χώρες πέραν του Ατλαντικού έδωσαν τη δυνατότητα να καταγραφούν οι κύριοι άξονες γύρω από τους οποίους εστιάζονται οι βασικές αλλαγές που επηρεάζουν την πορεία των δημοσίων βιβλιοθηκών.

Τρεις είναι οι βασικοί παράγοντες, που καθορίζουν το ρόλο των βιβλιοθηκών και γύρω από αυτούς εστιάζονται πλέον οι σημαντικότερες αλλαγές. Αυτοί επιδρούν όχι μόνο στις πρακτικές των βιβλιοθηκών αλλά οριοθετούν άμεσες οικονομικές, οργανωτικές και θεσμικές αλλαγές που χαρακτηρίζουν τη μετεξέλιξή τους στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης της γνώσης.

Συνεχής αύξηση του όγκου της πληροφόρησης, υποχρεώνει τις βιβλιοθήκες και τις υπηρεσίες πληροφόρησης να επεκτείνουν τις υπηρεσίες και τα εξειδικευμένα εργαλεία πρόσβασης σ' αυτή, ενώ παράλληλα εναρμονίζουν τις πολιτικές εμπλουτισμού στις νέες απαιτήσεις των χρηστών. Η βιβλιοθήκη δεν είναι πλέον αυτοδύναμη και αυτόνομη, ένας «θεσμοφύλακας βιβλίων» αλλά μετατρέπεται σε πληροφοριακό κέντρο και σε πύλη προς την πληροφόρηση που διατίθεται αλλού. Ο χρήστης πρέπει να έχει τεχνικά μέσα και δεξιότητες για να περάσει τα σύνορα σε ένα κόσμο γνώσεων που ξεπερνά την ανθρώπινη διάσταση με μόνο περιορισμό τη γλώσσα.

Η εξειδίκευση πλέον της πληροφόρησης ανάλογα με τις ανάγκες του κοινού οδηγούν τις βιβλιοθήκες στην αύξηση της τυπολογίας των συλλογών και στην αναδιοργάνωση των υπηρεσιών που προσφέρουν (καταλόγους υψηλών προδιαγραφών, σύνδεση με βάσεις δεδομένων, συνεργασίες με άλλες βιβλιοθήκες κ.λπ.)

Ψηφιοποιημένο κείμενο που επεκτείνεται σε βαθμό ώστε ορισμένοι να θεωρούν ότι το βιβλίο χάνει την κεντρική του θέση στον πολιτισμό της Δύσης και ανατρέπει το σύστημα παραγωγής, διακίνησης και διάθεσης της πληροφόρησης.

Σήμερα το ηλεκτρονικό έντυπο απαρτίζεται από πολλά στοιχεία, όπως εικόνα, κείμενο και ήχο στα οποία έχουμε πρόσβαση είτε χωριστά στο καθένα είτε συγχρόνως σε όλα μαζί.

Η έκρηξη των νέων τεχνολογιών και μέσων επηρεάζει τις λειτουργίες των βιβλιοθηκών, μετατοπίζοντας το βάρος των εργασιών από τη συγκρότηση των συλλογών στην ανάπτυξη δομών για πρόσβαση στην πληροφορία και για σωστή εξυπηρέτηση του χρήστη.

Νέες αξίες περνούν θέση: η πληροφόρηση, η απόκτηση ικανοτήτων ανάκλησης πληροφοριών, η παροχή γνώσεων και η ευρύτερη υποστήριξη της γνώσης και του πολιτισμού.

Internet και διαδίκτυο που δημιουργούν νέους τρόπους πρόσβασης στην πληροφόρηση, στην ανάγνωσή της και στη χρήση της.

Η βιβλιοθήκη μετατρέπεται σε μεσάζοντα μεταξύ του χρήστη και των πηγών πληροφόρησης διότι αυτή αναζητά μέσα από πληθώρα δεδομένων την ζητούμενη πληροφορία και τη διαθέτει.

Οι παραπάνω αλλαγές γίνονται στο πλαίσιο ευρύτερων **οικονομικο-πολιτικών εξελίξεων** που, με τη σειρά τους, επηρεάζουν έμμεσα την πορεία των δημοσίων βιβλιοθηκών:

- Συνένωση πολλών επιχειρήσεων του τομέα των τηλεπικοινωνιών, των οπτικοακουστικών και των πολυμέσων που επιβάλλουν στις βιβλιοθήκες νέες συναλλαγές.
- Ανάπτυξη πολλών ιδιωτικών δικτύων διάδοσης της πληροφόρησης που αιχμαλωτίζουν το κοινό των βιβλιοθηκών και τις ανταγωνίζονται.
- Περιορισμός των δημοσίων επενδύσεων στον τομέα των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και, γενικότερα, στην ενίσχυση των βιβλιοθηκών που κύρια χαρακτήρισε τη δεκαετία του '90.

- Εμπορευματοποίηση των υπηρεσιών του προσφέρουν οι βιβλιοθήκες, θεωρία που αναπτύχθηκε σε συνάρτηση με τον περιορισμό των κρατικών δαπανών.

Η οικονομική διάσταση και η κοστολόγηση των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών συζητήθηκε πολύ και στη δεκαετία του '90 και δεν ήταν λίγοι αυτοί που θέλησαν να εισαγάγουν τις αρχές της «ανταγωνιστικότητας» στη λειτουργία των βιβλιοθηκών και στη διαχείριση των προσφερόμενων υπηρεσιών. Έτσι τέθηκε το θέμα της κατάργησης της δωρεάν πρόσβασης και της κοστολόγησης των εξειδικευμένων υπηρεσιών.

Αυτές οι πρακτικές έκαναν μερικές δημοτικές βιβλιοθήκες να περάσουν δύσκολες περιόδους, όπως στην Αγγλία, με πολλά αρνητικά αποτελέσματα όπως: μείωση προϋπολογισμών, πτώση των στατιστικών, περιορισμό των ωρών λειτουργίας, μείωση του προσωπικού, απολύσεις κ.λπ.

Σήμερα, οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες περνούν στο νέο αιώνα αναλαμβάνοντας νέους ρόλους που υπαγορεύουν νέα κοινωνικά και πολιτισμικά φαινόμενα που αρχίζουν πλέον να γίνονται έντονα, όπως λειτουργικός αναλφαβητισμός, αύξηση των πολιτιστικών μειονοτήτων, ανεργία και αδυναμία πρόσβασης στη νέα οικονομία της πληροφόρησης.

Οι δυσκολίες πρόσβασης στην πληροφόρηση και το κόστος της οδηγούν σε ταξικές και κοινωνικές διαφορές που η παγκοσμιοποίηση της γνώσης δεν τις εξαφανίζει αλλά, αντιθέτως, τις εντείνει σε συνδυασμό με κοινωνικά και πολιτισμικά φαινόμενα που αρχίζουν πλέον να γίνονται έντονα, όπως: λειτουργικός αναλφαβητισμός, αύξηση των πολιτιστικών μειονοτήτων, ανεργία, φτώχεια και αδυναμία πρόσβασης στη νέα οικονομία της πληροφόρησης.

Οι παραπάνω σημαντικές αλλαγές επηρεάζουν τη φυσιογνωμία και το ρόλο των δημοσίων βιβλιοθηκών αλλά και τη γενικότερη πολιτική που ακολουθούν οι χώρες στην ανάπτυξη των υπηρεσιών πληροφόρησης.

Δημόσιες βιβλιοθήκες στην Ελλάδα του σήμερα

Στον ελλαδικό χώρο οι σημαντικές αυτές αλλαγές λίγο επηρεάζουν τις βιβλιοθήκες, σε σύγκριση με πρακτικές άλλων χωρών, και αυτό διότι δεν έχουν προτυποποιηθεί και δεν έχουν προσαρμοστεί στις απαιτήσεις που επιβάλλουν η χρήση των νέων τεχνολογιών και των δικτύων. Οι ιδιαιτερότητες αυτές εντείνονται από την κατακερματισμένη οργανωτική και διοικητική δομή των ελληνικών βιβλιοθηκών που επηρεάζει καθοριστικά την ανάπτυξη των συνεργασιών τόσο κατά την οργανωτική φάση όσο και κατά την υλοποίηση και την εφαρμογή.

Ο σχεδιασμός ενός συστήματος συνεργασίας θα πρέπει να λάβει υπόψη του το σύνολο των υπηρεσιών πληροφόρησης που διατίθενται στον ελλαδικό χώρο και οι οποίες θα μπορούσαν δυνητικά να συνεργαστούν.

Πριν περάσουμε στη διερεύνηση των δυνατοτήτων, καταγράφουμε σύντομα τη σημερινή εικόνα των Δημοσίων Βιβλιοθηκών.

Στην κατηγορία των Δημοσίων Βιβλιοθηκών, δηλαδή των βιβλιοθηκών που είναι ανοικτές στο ευρύ κοινό χωρίς διακρίσεις κοινωνικού ή γνωστικού χαρακτήρα, εντάσσουμε ένα σύνολο βιβλιοθηκών που βρίσκονται λειτουργικά και διοικητικά κάτω από διάφορους φορείς και διέπονται από διαφορετικό νομικό καθεστώς:

Σύμφωνα με το ισχύον νομικό καθεστώς έχουμε¹:

Δημοτικές, κοινοτικές	686 ²
Δημόσιες	43 ³
Παιδικές	46 ⁴
Ιδιωτικές βιβλιοθήκες συλλόγων φορέων	154 ⁵

Ο χάρτης των δημοσίων βιβλιοθηκών αντικατοπτρίζει τα αποτελέσματα ενός συνδυασμού ιστορικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών παραγόντων που καθορίζουν και τη μελλοντική τους ανάπτυξη.

Η ιστορία των δημοτικών, δημοσίων ή ιδιωτικών Βιβλιοθηκών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εξέλιξη του ελληνικού κράτους και έχουν τις ρίζες τους στον 18^ο αιώνα όταν ο ελληνισμός μπαίνει στο στάδιο της πνευματικής αναγέννησης και της οικονομικής ανάπτυξης και έχει τη δυνατότητα να οργανώνει παρόμοιους φορείς Ζαγοράς (1762), Δημητσάνας(1764), Κοβεντάρειος Κοζάνης (1813) και να τους συνδέσει με τις πρώτες σημαντικές εκπαιδευτικές μονάδες της εποχής.

Η προσπάθεια θα συνεχιστεί στο νέο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος με την ίδρυση των πρώτων δημοτικών βιβλιοθηκών (δημοτική βιβλιοθήκη της Αθήνας 1836, δημοτική βιβλιοθήκη του Πειραιά 1874).

Σήμερα τα στοιχεία που διαθέτουμε για την κατηγορία των βιβλιοθηκών αυτών είναι ελλιπή και δεν υπάρχει «πλήρης απογραφή» που να επιτρέπει την τεκμηριωμένη αξιολόγηση του έργου και των υπηρεσιών που προσφέρουν.

Οι πληροφορίες που συλλέγει η στατιστική υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού δεν καλύπτουν όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων με αποτέλεσμα να μην διαθέτουμε έγκυρη και εμπειριστατωμένη εικόνα για τις βιβλιοθήκες.

Το πρόγραμμα καταγραφής και κωδικοποίησης ελληνικών βιβλιοθηκών που έκανε το ΕΚΕΒΙ σε συνεργασία με το Ιόνιο Πανεπιστήμιο αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια όχι μόνο στατικής αποτύπωσης αλλά δημιουργίας ενός εργαλείου παρακολούθησης βασικών εξελίξεων στο χώρο.

Παραθέτουμε μερικά διαγράμματα που επιτρέπουν μια συνολική αποτύπωση της κατάστασης.

Αυτά έγιναν βάση στοιχείων που προέρχονται από έρευνα και επεξεργασία ερωτηματολογίων που έκανα στις δημόσιες και τις 490 δημοτικές και κοινοτικές βιβλιοθήκες που επιχορηγούνται από το Τμήμα Βιβλιοθηκών του ΥΠΕΠΘ.

¹ Στοιχεία από το πρόγραμμα καταγραφής και κωδικοποίησης ελληνικών βιβλιοθηκών / Ιόνιο Πανεπιστήμιο, ΕΚΕΒΙ1998

² Ανήκουν στην αρμοδιότητα των ΟΤΑ και συμπεριλαμβάνονται στην ομάδα αυτή και οι κινητές βιβλιοθήκες των ΤΕΔΚ

³ Εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ.

⁴ όπως Λαϊκά αναγνωστήρια της Καλαμάτας, Τριών Ιεραρχών στο Βόλο, κ.λπ.

Συλλογές και επεξεργασία του υλικού

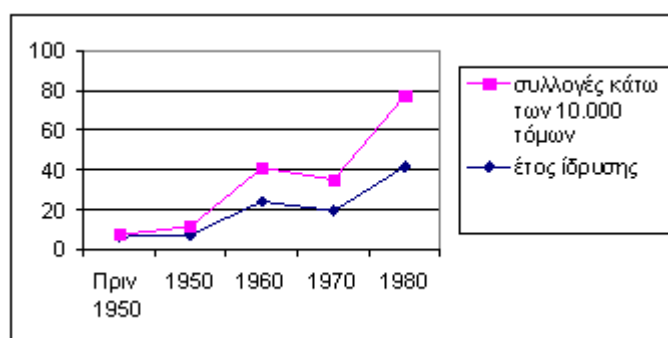

Παρατηρούμε ότι μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50 μόνο το 13% των σήμερα λειτουργούντων δημοσίων - δημοτικών είχε ιδρυθεί. Αντιθέτως, στη δεκαετία του '80 η ίδρυση των βιβλιοθηκών αυξάνεται εντυπωσιακά.

Η αλλαγή μπορεί να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα των σταδιακών αλλαγών που παρατηρούνται μετά το 1980 στο χώρο της εκπαίδευσης, των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, της διακίνησης του βιβλίου και γενικότερα της αύξησης των αναγκών για υπηρεσίες πληροφόρησης και ενημέρωσης.

Όμως η λειτουργία πολλών βιβλιοθηκών δεν αντιστοιχεί πάντα με αύξηση του αριθμού των βιβλίων που διαθέτουν. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρατηρούμε ότι οι παλαιότερες βιβλιοθήκες δεν αυξάνουν σταθερά τις συλλογές τους. Νεότερες φαίνονται να διαθέτουν σημαντικές συλλογές. Αυτό μπορεί να σημαίνει την ύπαρξη ασταθούς και κυμαινόμενης πολιτικής εμπλουτισμού και πόρων.

Στην ομάδα των βιβλιοθηκών, οι 43 Δημόσιες διαθέτουν συλλογές που ξεπερνούν τους 2.000.000 τόμους, το 37% αυτών έχει συλλογές που ξεπερνούν τους 50.000 τόμους.

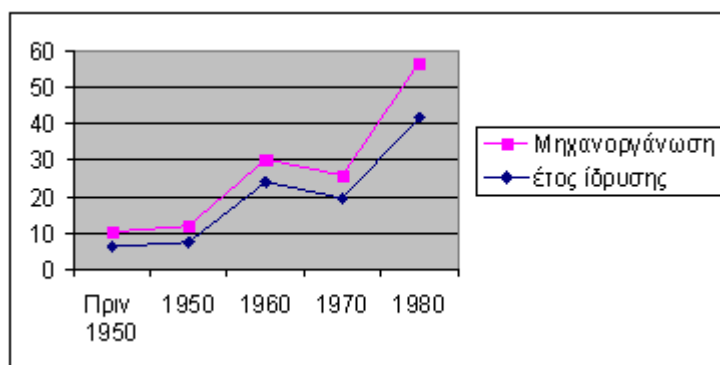

Όταν λάβουμε υπόψη ότι το δημόσιο με τη μορφή του δημόσιου οργανισμού ή της τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν την ευθύνη οικονομικής στήριξης και της λειτουργίας των βιβλιοθηκών, συμπεραίνουμε ότι η ασταθής πολιτική εμπλουτισμού των βιβλιοθηκών αντικατοπτρίζει την κυμαινόμενη και αποσπασματική πολιτική που ακολουθήθηκε για τις βιβλιοθήκες αυτές.

Παράδειγμα αποσπασματικής πολιτικής είναι ο μεγαλύτερος Δήμος της χώρας, ο Δήμος της Αθήνας, που έκλεισε τη Δημοτική βιβλιοθήκη «επ' αόριστον» χωρίς αυτό φυσικά να προκαλέσει τις ανησυχίες ή τη διαμαρτυρία κανενός.

Στις επιπτώσεις της πολιτικής αυτής εντάσσεται ο χαμηλός μέσος όρος των βιβλίων με τον οποίον εμπλουτίζονται κάθε χρόνο οι βιβλιοθήκες που δεν ξεπερνά τους 600 τίτλους.

Επίσης, μεγάλη υστέρηση παρατηρείται στον τομέα της μηχανοργάνωσης για την επεξεργασία των τεκμηρίων. Ο μικρός αριθμός των βιβλιοθηκών που χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες κατανέμεται άνισα σε σχέση με το έτος ίδρυσής τους.

Παράλληλα, η χρήση προτύπων στις βιβλιοθηκονομίες εργασίες παραμένει χαμηλή δημιουργώντας προβλήματα τόσο στην οργάνωση όσο και στην ανάπτυξη των υπηρεσιών προς τους χρήστες

Αναλυτικότερα :

- 51,1% των δημοτικών βιβλιοθηκών δεν κάνει χρήση καμίας προτυποποίησης
- 38,7% χρησιμοποιεί για καταλογογράφηση τους AACR 2 σε ελληνική ή αγγλική έκδοση.
- 34,7 % χρησιμοποιούν το DEWEY για ταξινόμηση των συλλογών
- 56% δεν χρησιμοποιεί κανένα σύστημα για Θεματική ευρετηρίαση.

Υπηρεσίες – χρήστες

Ο αριθμός των χρηστών κυμαίνεται με ακραίες διαφορές μεταξύ 14.000 επισκεπτών και 500 το μήνα. Ο μέσος όρος όμως των χρηστών δεν ξεπερνά τους 500 χρήστες το μήνα στο 80 % βιβλιοθηκών.

Τα δανειζόμενα τεκμήρια είναι κατά μέσο όρο 2000

32% των δημοτικών βιβλιοθηκών συμμετέχουν σε πολιτιστικές δραστηριότητες.

Νομικό καθεστώς – στελέχωση

Δεν υπάρχει ενιαίο νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των Δημοσίων και Δημοτικών βιβλιοθηκών.

Για τις Δημόσιες ισχύει ο Ν. 1362/1949, που είναι ο πλέον ολοκληρωμένος νόμος που υπήρξε μέχρι σήμερα για βιβλιοθήκες στη χώρα. Προβλέπει όχι μόνο το νομικό πλαίσιο των βιβλιοθηκών αλλά παράλληλα ρυθμίζει όλα τα θέματα που αφορούν την ίδρυση νέων, τη στελέχωση, τους πόρους και την λειτουργία τους.

Στις Δημοτικές, το προεδρικό διάταγμα 410/95 του ενιαίου νόμου δημοτικού και κοινοτικού κώδικα προβλέπει το δημοτικό συμβούλιο να έχει αρμοδιότητα για την ίδρυση και λειτουργία των πολιτιστικών κέντρων και των βιβλιοθηκών .

Σήμερα οι δημοτικές Βιβλιοθήκες στο πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης λειτουργούν κάτω από διάφορες νομικές μορφές, όπως αυτής του ΝΠΔΔ, του τμήματος στο πλαίσιο ενός πνευματικού κέντρου η ακόμα και υπηρεσίας ενταγμένης στη δημοτική επιχείρηση.

Η πολυμορφία επηρεάζει και το καθεστώς και τον αριθμό των εργαζομένων στις βιβλιοθήκες που κυμαίνεται από 100 εργαζόμενους σε ένα μόνον. Αποτέλεσμα της ελλειπούς στελέχωσης είναι το 61 % των βιβλιοθηκών να απασχολεί ένα άτομο.

Συνοψίζοντας τη σημερινή εικόνα των δημοσίων βιβλιοθηκών, θα παρατηρήσουμε ότι παρουσιάζει σοβαρότατα προβλήματα.

Απουσία οργανωτικού μοντέλου ανάπτυξης

Αποσπασματική αντιμετώπιση της οργάνωσης και του συντονισμού των δημοτικών βιβλιοθηκών. Άνιση γεωγραφική κατανομή και απουσία αναπτυξιακού σχεδιασμού σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Έλλειψη στρατηγικών στόχων παρέμβασης

Πολλές βιβλιοθήκες δεν παίζουν κανένα ρόλο, ή μόνο δευτερεύοντα, στα πολιτιστικά δρώμενα, διατηρώντας αποθησαυριστικό ρόλο χωρίς να εμπλέκονται στη διακίνηση της γνώσης και της πληροφόρησης του τόπου όπου εδρεύουν.

Ανύπαρκτη οργανωμένη συνεργασία μεταξύ βιβλιοθηκών

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες παραμένουν μακριά από τα νέα δίκτυα που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια και χρηματοδοτήθηκαν από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης όπως οι 500 σχολικές βιβλιοθήκες σε όλη τη χώρα, το δίκτυο των 34 ιδρυμάτων (ΑΕΙ και ΤΕΙ).

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ και ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

Είναι αλήθεια ότι στην Ελλάδα εδώ και χρόνια μιλάμε για συνεργασίες και για δίκτυα εθνικά ή μη για τα οποία όμως τόσο νομοθετικά όσο και λειτουργικά λίγα πράγματα έχουν γίνει.

Ήδη, οι δημόσιες βιβλιοθήκες όλο και περισσότερο για να καλύψουν τις ανάγκες αναζητούν την εξωτερική υποστήριξη στο έργο τους από άλλες δημόσιες βιβλιοθήκες και όχι μόνο.

Γίνεται πλέον επιτακτική η ανάγκη να αξιοποιήσουν τις πληροφοριακές υποδομές που διαθέτουν οι Δημοτικές βιβλιοθήκες μέσα από ένα ορθολογικά δομημένο δίκτυο πληροφόρησης, που θα μπορεί να αξιοποιεί τα ωφέληματα του σχεδιασμού και της συνέργειας.

Στη διεθνή σκηνή, την τελευταία δεκαετία, δόθηκε έκταση στις συνεργασίες και στις υπηρεσίες διαδανεισμού. Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες για τη δημιουργία και ανταλλαγή πληροφοριών που επιτρέπουν τον άμεσο εντοπισμό υλικού και τη διακίνησή του, έδωσε μια θεαματική ώθηση στον τομέα αυτό. Παλαιότερα ο διαδανεισμός ήταν μια χρονοβόρα και συνεπώς ακριβή διαδικασία που περιοριζόταν σε μεγάλες βιβλιοθήκες που διέθεταν τα ανάλογα μέσα. Σήμερα η τεχνολογία έχει αλλάξει τα δεδομένα, προσφέροντας και σε μικρότερες βιβλιοθήκες τη δυνατότητα συμμετοχής τους σε δίκτυα διαδανεισμού.

Η διεθνής εμπειρία από καιρό έχει επεξεργαστεί και έχει θέσει τις βασικές παραμέτρους και τις δυνατότητες των δικτύων και των συνεργασιών οι οποίες στηρίζονται στους άξονες: **άνοιγμα, πρόσβαση και ανταλλαγή πληροφορησης.**

Τέτοια παραδείγματα υπάρχουν πάρα πολλά κυρίως στις αγγλοσαξονικές βιβλιοθήκες, οι οποίες από παλαιά ανέπτυξαν έντονη δραστηριότητα επικοινωνίας και συνεργασίας στον τομέα της διακίνησης έντυπου και μη υλικού.

Βασικές προϋποθέσεις της συνεργασίας και των δικτύων είναι η σαφής αναπτυξιακή πολιτική του εμπλουτισμού των συλλογών της κάθε βιβλιοθήκης και η ύπαρξη ενός οργανωμένου και δομημένου με συνοχή δικτύου έτσι ώστε η κάθε βιβλιοθήκη να ξέρει πού βρίσκεται σε σχέση με τις άλλες, εφόσον ο διαδανεισμός αποτελεί μια μορφή συνεργασίας που επηρεάζει τόσο τις λειτουργίες όσο και την πολιτική των βιβλιοθηκών σε τομείς όπως :

- τις στρατηγικές ανάπτυξης της τοπικής συλλογής
- τις εφαρμογές συστημάτων
- τη στελέχωση
- τις προσφερόμενες υπηρεσίες πληροφόρησης
- τις ανάγκες για εκπαίδευση χρηστών.

Δεν υπάρχει ένα και μοναδικό μοντέλο διαδανεισμού και συνεργασίας. Πολλοί παράμετροι παρεμβαίνουν και το διαφοροποιούν. Χωρίς να γίνεται μια απόλυτη κωδικοποίηση, μπορούμε να διακρίνουμε μερικούς καθοριστικούς παράγοντες γύρω από τους οποίους δομούνται οι συνεργασίες:

- Η μορφή και οι κατηγορίες του υλικού που οι βιβλιοθήκες διακινούν στο σύστημα του διαδανεισμού.
- Η γεωγραφική εμβέλεια των υπηρεσιών / βιβλιοθηκών που συμμετέχουν, καθώς και του δικτύου συνολικά.
- Ο αριθμός των υπηρεσιών / βιβλιοθηκών που συμμετέχουν.
- Το μέσο καθώς και το πρόγραμμα / σύστημα που χρησιμοποιείται για επικοινωνία, για ανταλλαγή πληροφοριών και για την παροχή του υλικού (φωτοτυπίες, φαξ, αποστολή εντύπων κ.λπ.).
- Οι κατηγορίες των χρηστών που θα έχουν πρόσβαση.
- Το οργανωτικό πλαίσιο της συνεργασίας.
- Τα οικονομικά μεγέθη και το οργανωτικό πλαίσιο.

Παραθέτουμε δύο χαρακτηριστικές εμπειρίες συνεργασίας

Συλλογικός κατάλογος Δημοσίων Βιβλιοθηκών

Η προσπάθεια εντάσσεται στο έργο «Υποστήριξη της εκπαιδευτικής πράξης από κινητές βιβλιοθήκες» που εντάχθηκε στο 2^ο ΚΠΣ και άρχισε να υλοποιείται το 1999.

Σύμφωνα με πρόγραμμα οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες προβλέπεται να αναβαθμίσουν τις κινητές βιβλιοθήκες να αποκτήσουν νέες και εξυπηρετήσουν τις σχολικές κοινότητες που δεν διαθέτουν σχολική βιβλιοθήκη.

Για την υλοποίηση του έργου συντάχθηκε νέος πίνακας για τις περιοχές ευθύνης της κάθε Κεντρικής Βιβλιοθήκης και προσδιορίστηκαν τα σχολεία της Δ/θμιας που θα εξυπηρετεί η Κινητή Βιβλιοθήκη και ο προγραμματισμός των επισκέψεων.

Βασικό εργαλείο στην υλοποίηση του έργου ήταν η δημιουργία Συλλογικού Καταλόγου των Συλλογών που διαθέτουν και η από κοινού εφαρμογή κοινών

κανόνων προτυποποίησης. Στόχος είναι να αναπτυχθεί ένα δίκτυο εξυπηρέτησης χρηστών σε τοπικό και κατ' επέκταση σε εθνικό επίπεδο.

Συλλογικός κατάλογος Δημοσίων Βιβλιοθηκών

Στην υλοποίηση του έργου τέθηκαν εξαρχής οι παρακάτω sine qua non προϋποθέσεις :

- Η βάση να γίνει με το λογισμικό ABEKT που χρησιμοποιούν όλες οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες και το οποίο διαθέτει δωρεάν το ΕΚΤ και ικανοποιεί τις προοπτικές δικτύωσης, και για το σκοπό αυτό υπάρχει στενή συνεργασία και υποστήριξη από ΕΚΤ.
- Να εξασφαλιστούν βασικές αρχές συνεργασίας όπως: κοινά πρότυπα και κανόνες και κοινά εργαλεία.

Η βάση του Συλλογικού Καταλόγου των Συλλογών των Δημοσίων Βιβλιοθηκών αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για τους χρήστες των βιβλιοθηκών σ' όλη την Ελλάδα και βοήθημα για τους βιβλιοθηκονόμους, αφού στοχεύει:

- Στη συλλογή και επεξεργασία (μετατροπή των δεδομένων σε μορφή Unimarc και σύμφωνα με τα πρότυπα που έχουν υιοθετηθεί) όλων των εγγραφών όλων των Δημοσίων Βιβλιοθηκών , χωρίς βέβαια αυτές να χάσουν την ταυτότητά τους και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους.
- Στη συνεργασία μεταξύ των βιβλιοθηκών, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις των τεχνολογικών εξελίξεων και των νέων βιβλιοθηκονομικών standards, με απώτερο στόχο πάντα την καλύτερη εξυπηρέτηση των χρηστών.
- Στην Ανταλλαγή Δεδομένων και στην ώθηση για μελλοντικό Διαδανεισμό μεταξύ των Βιβλιοθηκών.
- Στη δυνατότητα αναζήτησης-ανάκτησης του υλικού των ανά την Ελλάδα Δημοσίων Βιβλιοθηκών, καθώς επίσης και των ειδικών τοπικών συλλογών κάθε βιβλιοθήκης.
- Στη δημιουργία προτύπων Αρχείων Καθιερωμένων Τύπων για τη διευκόλυνση των βιβλιοθηκονόμων.

Η έρευνα και η μελέτη για τη σύνταξη των βιβλιοθηκονομικών προδιαγραφών του συλλογικού καταλόγου ήταν έργο δύσκολο, διότι όπως όλοι γνωρίζουμε λίγα ελληνικά εργαλεία προτυποποίησης υπάρχουν σήμερα. Η υλοποίηση στηρίχθηκε στα πρότυπα της ΕΒΕ και επιδιώχθηκε η συνεργασία και άλλων δημοσίων ή δημοτικών βιβλιοθηκών.

Η έκδοση των Αρχείων Καθιερωμένων Τύπων αποτελεί μια πρώτη παρουσίαση μέρους του έργου, το οποίο υφίσταται διαρκείς βελτιώσεις και μεταβολές.

Ο κάθε τόμος αποτελεί μια συγκεκριμένη ενότητα των Αρχείων Καθιερωμένων Τύπων (Authorities) σε μορφή τύπου GARE, όπως προκύπτει από το πρόγραμμα ABEKT 5.00 (σε περιβάλλον Windows και διάταξη Unimarc). Δηλαδή:

- τ. 1 Όνομα Προσώπου (200-ENG)
- τ. 2 Όνομα Προσώπου (200-GRE)
- τ. 3 Όνομα Συλλογικού Οργάνου (210)
- τ. 4 Γεωγραφικό Όνομα (215)
- τ. 5 Θέμα (250)

Το σύνολο της βάσης αυτής μπορεί να αναζητηθεί και στο Διαδίκτυο στη διεύθυνση <http://www.jasmin.ekt.gr>. Οι τυχόν επισημάνσεις και υποδείξεις είναι πολύτιμες και αναγκαίες.

Πληροφοριακό σύστημα ενοποιημένων βιβλιοθηκών Δήμων Αττικής «ΣΕΛΙΔΑ» έρευνα-έργο που υλοποιεί η Κοινοπραξία ΑΘΗΝΑ (φορείς: Περιφερειακή Διοίκηση Αττικής, ΕΚΠΑ, ΟΤΕ, Αναπτυξιακή Δήμων Πειραιά και Δήμος Αθηναίων επιχειρήσεων

Επιδιώκοντας την υποβολή πρότασης στο πρόγραμμα της κοινωνίας της πληροφορίας ξεκίνησε μια πρώτη μελέτη σκοπιμότητας για τη δρομολόγηση πιλοτικού έργου που στοχεύει :

- Στον εκσυγχρονισμό της τεχνολογικής υποδομής του υλικού, λογισμικού και δικτυακή διασύνδεση των βιβλιοθηκών που εντάσσονται σ' αυτό.
- Στην εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στον καινούργιο ρόλο του.
- Στη δημιουργία ενός δυναμικού δικτύου Δημοτικών Βιβλιοθηκών.

Στο έργο συμμετέχουν 10 βιβλιοθήκες των Δήμων: Αγίας Βαρβάρας, Αγίου Ιωάννη Ρέντη, Δραπετσώνας, Καλλιθέας, Κερατσινίου, Κορυδαλλού, Μοσχάτου, Νικαίας Περάματος και Χαϊδαρίου.

Ο ρόλος της Δημοτικής βιβλιοθήκης προσδιορίζεται ως :

- Προμηθευτής πληροφορίας
- Πύλη στη γνώση
- Εκπαιδευτής
- Οργανωτής της πληροφορίας
- Παραγωγός πληροφορίας και εκδότης

Υπενθυμίζουμε ότι στον ελλαδικό χώρο οι προσπάθειες συνεργασιών είναι περιορισμένες και αναφέρουμε δύο άλλες που έχουν ξεκινήσει ήδη :

Ο συλλογικός κατάλογος των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών και ο Συλλογικός κατάλογος περιοδικών του ΕΚΤ. Το ΕΚΤ, από το 1984, αναπτύσσει και ενημερώνει συνεχώς την on-line βάση δεδομένων του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών στις Ελληνικές Επιστημονικές και Τεχνολογικές Βιβλιοθήκες (ΣΚΠ) που περιλαμβάνει περισσότερους από 25.000 τίτλους που διαθέτουν 215 βιβλιοθήκες.

Η παραπάνω καταγραφή μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε ότι σε σύγκριση με πρακτικές άλλων χωρών η συνεργασία μεταξύ των ελληνικών βιβλιοθηκών παρουσιάζει δυσκολίες διότι δεν έχουν προτυποποιηθεί και δεν έχουν προσαρμοστεί στις απαιτήσεις που επιβάλλουν η χρήση των νέων τεχνολογιών και των δικτύων. Οι ιδιαιτερότητες αυτές εντείνονται επηρεασμένες από την κατακερματισμένη οργανωτική και διοικητική δομή που επηρεάζει καθοριστικά την ανάπτυξη συνεργασιών τόσο κατά την οργανωτική φάση όσο και κατά την υλοποίηση και την εφαρμογή.

Το μέλλον των δημοσίων βιβλιοθηκών: «Να σκεφτούμε μαζί»

Σήμερα ο αυξανόμενος όγκος της πληροφόρησης καταργεί την αυτάρκεια των βιβλιοθηκών, η ανάπτυξη του διαδανεισμού διευρύνει τις υπηρεσίες πληροφόρησης συμβάλλοντας συγχρόνως στη μείωση των δαπανών εμπλουτισμού. Οι νέες τεχνολογίες επηρεάζουν την ίδια τη φύση της συνεργασίας μεταξύ των βιβλιοθηκών

αφενός, διευρύνοντας τις δυνατότητες συνεργασίας και αφετέρου επιβάλλοντας προϋποθέσεις περισσότερο επίσημες και δεσμευτικές.

Παράλληλα, προβληματισμοί αναπτύσσονται γύρω από θέματα όπως:

Πρόσβαση στους καταλόγους των βιβλιοθηκών μέσω του INTERNET με τη χρήση προτύπων για τα βιβλιογραφικά και καθιερωμένα πεδία.

Δημιουργία συνδέσμων (links) σε βιβλιοθήκες.

Δημιουργία πακέτων εκπαίδευσης χρηστών (ακόμα και από απόσταση)

Ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών για την εξατομικευμένη πρόσβαση στην πληροφορία (υπηρεσίες E-mail με την προϋπόθεση της on-line λειτουργίας του δανειστικού συστήματος)

Ανάπτυξη συνεργασιών για τομείς όπως: ψηφιοποίηση κ.λπ.

Στο πλαίσιο των νέων προοπτικών μπαίνουν τα ερωτήματα :

Ποιες προοπτικές διαγράφονται για τις Ελληνικές Δημόσιες βιβλιοθήκες;

Ποιος θα είναι ο ρόλος και το έργο τους με τις νέες δομές της αποκέντρωσης;

Το κενό της μεγάλης καθυστέρησης μπορεί να καλυφθεί μόνο μέσα από ένα συνολικό σχεδιασμό που θα λαμβάνει υπόψη την υπάρχουσα υλικοτεχνική υποδομή σε συνδυασμό με τη σωστή διαχείριση των πηγών πληροφόρησης.

Η εθνική διάσταση του θέματος επιβάλλει τη χάραξη μίας Εθνικής Πολιτικής για τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες. Η διαμόρφωση εθνικής πολιτικής είναι μέτρο αναγκαίο και ώριμο για την αξιοποίηση, διαχείριση και προβολή του συνόλου των ελληνικών πηγών πληροφόρησης καθώς και διεθνούς διασύνδεσης προς όφελος όλου του κοινωνικού συνόλου

Για την επίτευξη των στόχων αυτών πρέπει να αναπτυχθούν νέες δραστηριότητες και εργαλεία που να εστιάζονται κυρίως στα σημεία :

- Μετατόπιση του βάρους των δραστηριοτήτων από τη συγκρότηση των συλλογών στην ανάπτυξη δομών για πρόσβαση στην πληροφορία και νέων υπηρεσιών για τη σωστή εξυπηρέτηση του χρήστη.
- Εξειδίκευση και στην αναδιοργάνωση των παρεχόμενων υπηρεσιών (κατάλογοι υψηλών προδιαγραφών, σύνδεση με βάσεις δεδομένων, συνεργασίες με άλλες βιβλιοθήκες κ.λπ.).
- Ανάπτυξη υπηρεσιών πληροφόρησης προς τις κοινότητες και τους χρήστες (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο για τους αναγνώστες).
- Εκπαίδευση των χρηστών στη χρήση των νέων τεχνολογιών.
- Ψηφιοποίηση και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Αλλαγή της οργανωτικής και λειτουργικής δομής και εφαρμογή ευέλικτου ωραρίου με υπηρεσίες που επεκτείνονται ακόμα και την Κυριακή.
- Απόκτηση νέων κτιρίων και διαμόρφωση νέων χώρων υποδοχής κάτω από το νέο σχήμα των πολυδύναμων κέντρων.

Στόχος, οι προσφερόμενες υπηρεσίες να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της νέας κοινωνίας της πληροφορίας και να δημιουργούν νέες ευκαιρίες για την ανάπτυξη, την ευημερία και την ποιότητα ζωής

Τέλος, για να λειτουργούν οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες πρέπει να υπάρξουν αναγνώστες και για το λόγο αυτό χρειάζονται εκδηλώσεις – εκθέσεις – και μια ευρύτερη εμπλοκή όλων των φορέων προς την κατεύθυνση αυτή.

Παρά τη διακριτή θέση που κατέχει το βιβλίο έναντι της ψηφιακής πληροφορίας, το διαδίκτυο και η παγκοσμιοποίηση της πληροφορίας επεκτείνονται όλο και περισσότερο, έχοντας ως βάση τους, εμπορικούς και οικονομικούς άξονες.

Παρόλα αυτά ένα μέρος μόνο της κοινωνίας κάνει χρήση του δικτύου ενώ το κόστος και η τεχνογνωσία περιορίζει την πρόσβαση στην πληροφόρηση σε μεγάλο αριθμό ατόμων.

Συνεπώς, η παγκοσμιοποίηση της γνώσης δεν εξαφανίζει τις ταξικές και κοινωνικές διαφορές αλλά, αντίθετα, τις εντείνει σε συνδυασμό με κοινωνικά και πολιτισμικά φαινόμενα που αρχίζουν πλέον να γίνονται έντονα.

Στην κρίσιμη αυτή στιγμή οι Δημόσιες βιβλιοθήκες αναλαμβάνουν να παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και παράλληλα δρομολογούν νέες στρατηγικές και μεθόδους που εξασφαλίζουν τη δημοκρατική πρόσβαση στη γνώση και στην πληροφόρηση.

Σήμερα η γνώση είναι πλέον το νέο όνομα της ανάπτυξης. Η παγκοσμιοποίηση της γνώσης επηρεάζει άμεσα τη λειτουργία των δημοτικών βιβλιοθηκών αναλαμβάνοντας νέους ρόλους. Για τις ελληνικές βιβλιοθήκες είναι το στοίχημα στις αρχές του νέου αιώνα.